

حقوق رقابت

در سازمان تجارت جهانی

دکتر ملیحه بهفر

سرشناسه	: بهفر، ملیحه، -
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق رقابت در سازمان تجارت جهانی / ملیحه بهفر.
مشخصات نشر	: تهران : قلم علم، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۶ ص.: مصور، جدول، نمودار؛ ۲۲ × ۲۹ س.م.
شابک	: ۸۰۰۰۰ ریال: ۵-۶۹-۵۸۷۰-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: سازمان جهانی تجارت
موضوع	: World Trade Organization
موضوع	: حقوق رقابت
موضوع	: بازرگانی بین المللی
رده بندی کنگره	: K ۱۳۹۲۳۸۵۰۷ ح ۹ ب /
رده بندی دیویی	: ۰۷۲۱/۳۴۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۱۱۹۲۵۸

عنوان کتاب:	حقوق رقابت در سازمان تجارت جهانی
مؤلف:	دکتر ملیحه بهفر
ناشر:	قلم علم
مدیریت تولید:	مهندس امین آصفی
طراح جلد:	مهرشاد نبی
چاپ:	اول - ۱۳۹۲
تیراژ:	۱۰۰۰ نسخه
خدمات چاپ:	پگاه
شابک:	۵-۶۹-۵۸۷۰-۶۰۰-۹۷۸
قیمت:	۸۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

پیشگفتار

مقدمه

فصل اول : حقوق رقابت، اهداف و اصول	۹
گفتار اول : مفهوم حقوق رقابت	۹
رابطه بین حقوق رقابت و سیاست رقابتی	۱۵
گفتار دوم : اهداف حقوق رقابت	۱۷
گفتار سوم : موافقت نامه های منطقه ای و بین المللی ناطر به حقوق رقابت	۲۱
مبحث اول : همکاریهای منطقه ای در زمینه رقابت	۲۲
مبحث دوم : موافقت نامه های بین المللی مهم در زمینه رقابت	۲۳
بند اول : مجموعه اصول و قواعد سازمان ملل در زمینه رقابت	۲۳
بند دوم : مدل حقوقی کنفرانس توسعه و تجارت سازمان ملل متحد (UNCTAD)	۲۷
بند سوم : توصیه های سازمان توسعه و همکاریهای اقتصادی (OECD)	۲۹
فصل دوم : تعامل حقوق رقابت با دیگر رشته های حقوقی	۳۰
گفتار اول : حقوق رقابت و حقوق مالکیت فکری	۳۱
مبحث اول : جنبه های بین المللی	۳۳

- مبحث دوم : تعامل و تعارض حقوق رقابت و حقوق مالکیت فکری ۳۶
- بند اول : حق اختراع ۳۶
- بند دوم : اعطای حق اختراع جدید ۳۸
- بند سوم : رقابت و ثبت علائم تجاری ۳۸
- بند چهارم : رقابت و پروانه بهره برداری ۴۰
- بند پنجم : رقابت و حفاظت از اطلاعات افشا نشده ۴۶
- گفتار دوم : حقوق رقابت و حقوق مصرف کننده ۴۶
- مبحث اول : تعارض حقوق رقابت و حقوق مصرف کننده ۴۹
- مبحث دوم : تعامل بین حقوق مصرف کننده و حقوق رقابت ۵۰
- مبحث سوم : معیار رفاه مصرف کننده در اجرای حقوق رقابت ۵۱
- فصل سوم : تجارت و رقابت در سازمان تجارت جهانی ۵۴
- گفتار اول : اهداف و اصول سازمان تجارت جهانی ۵۶
- گفتار دوم : ساختار تشکیلاتی سازمان تجارت جهانی ۵۷
- گفتار سوم : موضوعات اصلی مورد بحث در زمینه تجارت و سیاست رقابتی در سازمان تجارت جهانی ۶۱
- مبحث اول : نقش تجارت و سیاست رقابتی در دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی ۶۳
- مبحث دوم : عوامل تسهیل کننده شیوه های ضد رقابتی موثر بر تجارت ۶۴

۶۶.....	مبحث سوم : ارتباط سرمایه گذاری و سیاست رقابتی
۶۷.....	گفتار چهارم : ویژگیها و اصول بنیادین گات
۶۸.....	مبحث اول : اصل عدم تبعیض
۶۸.....	بند اول: اصل مطلوبترین رفتار با دول عضو (شرط دول کامله الوداد)
۷۱.....	بند دوم : اصل رفتار ملی
۷۶.....	مبحث دوم : آزاد سازی تجاری
۷۸.....	مبحث سوم : شفافیت سازی
۸۲.....	گفتار پنجم : منطقه گرایی و سیستم موافقت نامه های ترجیحی
۸۸.....	بخش دوم : موضوعات حقوق رقابت در تجارت بین الملل و سازمان تجارت جهانی
۸۸.....	فصل اول : شیوه های بازرگانی ضد رقابتی
۸۸.....	گفتار اول : محدودیتهای افقی
۸۹.....	مبحث اول : کارتلهای بین المللی
۹۲.....	بند اول : کارتلهای واردات و توافق نامه های مربوط به آن
۹۴.....	بند دوم : کارتلهای صادرات و توافق نامه های مربوط به آن
۹۴.....	بند سوم : تراست
۹۶.....	مبحث دوم : جوینت ونچر یا سرمایه گذاری مشترک

- بند اول: انواع سرمایه گذاری مشترک ۹۹
- بند دوم : شرط منع رقابت در جوینت ونچر ۱۰۲
- گفتار دوم : محدودیتهای عمودی ۱۰۴
- گفتار سوم : سوء استفاده از موقعیت غالب ۱۰۵
- مبحث اول : عمده ترین مصادیق سوء استفاده از موقعیت غالب ۱۱۰
- بند اول : تهاجمات قیمتی ۱۱۰
- بند دوم : تحمیل شرایط غیر منصفانه قراردادی ۱۱۱
- بند سوم : تحدید مقدار عرضه و تقاضا به منظور افزایش یا کاهش قیمت بازار ۱۱۲
- بند چهارم : ایجاد مانع در ورود رقبای جدید یا حذف آنها ۱۱۲
- گفتار چهارم : تمرکز یا ادغام واحدهای تجاری ۱۱۳
- فصل دوم : اقدامات بازرگانی محدود کننده در سازمان تجارت جهانی ۱۱۶
- گفتار اول : تعرفه ۱۱۶
- گفتار دوم : محدودیتهای کمی ۱۱۹
- گفتار سوم : دامپینگ ۱۲۲
- گفتار چهارم : یارانه ها ۱۲۶
- گفتار پنجم : مقررات اجرایی و رویه رسیدگی در سازمان تجارت جهانی ۱۲۹

فصل سوم : حقوق رقابت در ایران ۱۳۷

گفتار اول : سابقه قوانین رقابتی در ایران ۱۳۹

گفتار دوم : بررسی لایحه تسهیل رقابت و ضد انحصار ۱۴۳

مبحث اول : هدف قانون ۱۴۲

مبحث دوم : تعاریف و قلمرو کاربرد قانون ۱۴۴

نتیجه گیری

ضمائم

www.ketab.ir

پیشگفتار

ارتباط حقوق رقابت با اقتصاد کشورها موجب گردیده تا این شاخه از حقوق در وضعیت حاضر تجارت بین الملل بشدت مورد توجه دولتها قرار گیرد. بازار بین الملل به عنوان محل حضور فعالان تجاری، نیازمند ضوابط و مقرراتی است تا به موجب آن، تجارت آزاد جریان داشته و رقبا بتوانند با حضور در آن فعالیت نمایند.

حقوق رقابت بازرگانی در جهت رسیدن به این هدف و برای جبران نواقص بازار در حالت انحصار بهترین گزینه می باشد. عمده ترین هدف حقوق رقابت، مبارزه با انحصار و پیشگیری از ایجاد موقعیتهای انحصاری است و بالطبع هر آنچه چنین نتیجه ای بدنبال داشته باشد، ممنوع خواهد بود.

حقوق رقابتی از این جهت که نظام بازار را با اصول و قواعد برخاسته از آن تعریف می کند باعث افزایش کارآمدی مؤثر بازارها شده و می توان وجود این رشته در حقوق کشورها را از علانم بارز پیشرفت صنعتی و اقتصادی و خصوصاً حقوقی در آن کشور به حساب آورد.

سازمان تجارت جهانی مهمترین نهاد بین المللی است که با مقررات جهانی تجارت در بین کشورها سروکار دارد. وظیفه اصلی آن تضمین این است که تجارت تا حد امکان آزاد، آسان و روان و قابل پیش بینی جریان یابد. سازمان تجارت جهانی افزایش رقابت و به تبع آن ارتقای میزان تجارت و تولید میان کشور های عضو را سر لوحه کار خویش قرار داده و به آنها این امکان را می دهد که از تولید داخلی در مقابل رقابت خارجی حمایت نمایند.

کشور ما در آستانه پیوستن به سازمان تجارت جهانی نیاز دارد تا با تجهیز و تحلیل بیشتر از تحولات و تاسیسات جدید تجارت جهانی حضور و توان خود در عرصه های حقوقی بین الملل را تقویت نمایند.

این اثر درصدد است با الهام از هدف ضد انحصاری حقوق رقابت عمده ترین اصول حاکم بر آن در تجارت بین

الملل، یعنی ممنوعیت توافقات مغایر رقابت و سوءاستفاده از وضعیت اقتصادی غالب را مطرح کرده و ضمن

بررسی حقوق رقابت در سازمان تجارت جهانی و تلاشهای صورت گرفته در جهت یکسان سازی قواعد بین المللی

در این زمینه نگاهی نیز به لایحه قانون رقابت در ایران و چالشهای مربوطه داشته باشد.

بر همین اساس نگارنده با انجام تحقیقات حقوقی در این زمینه و گرد آوری مطالب و مباحث مطروحه تلاش نموده تا حاصل این فعالیتهای را در مجموعه ای گرد آوری نموده و به مسائل حقوق رقابت بپردازد. امید است این نوشتار زمینه را برای گامهای بعدی و توجه بیشتر به موضوع حقوق رقابت فراهم سازد.

مسلم است که این اثر دارای کاستی ها و معایبی می باشد لذا امید دارم از نظرات صاحبان اندیشه و قلم و فعالان در این زمینه بهره مند گردم.

لازم می دانم از کسانی که مرا در تکمیل و تدوین این اثر یاری نمودند تشکر و قدردانی نمایم.

www.ketab.ir

مقدمه

آزاد سازی تجاری^۱ و تسهیل تجارت از پدیده های رو به رشد و پذیرفته شده در صحنه تجارت بین الملل است. تسهیل تجارت دارای یک نیروی خود جوش و بالقوه در توسعه رقابت و تفکیک بازار است. تسهیل تجارت یعنی ساده سازی، هماهنگ سازی و خود روندگی مراحل تجارت بین الملل و جریان اطلاعات که این امر خود به خود حمایت کننده صلح و امنیت بین المللی است.

تجارت بین الملل آزاد راه گشای رشد پایدار است.^۲ تجارت آزاد، بازارهای وسیعی را بر روی بنگاههای اقتصادی هر کشوری می گشاید. تجارت آزاد، فن آوری و نوآوری را به اطراف جهان می برد. بر این اساس اصل رقابت آزاد در بازار از اصول مهم در نظام های اقتصادی دنیا بشمار می آید. هدف کلی از اجرای این اصل ایجاد شرایط منصفانه و متعادل برای حضور همه فعالان تجاری و حذف موانع و رفتارهای انحصاری و تبعیض آمیز است.

به علاوه شکل گیری تجارت مدرن و توسعه زنجیره تدارکات جهانی و تجارت الکترونیک سبب بالا رفتن میزان سرعت و شفافیت در تجارت بین المللی شده و اصول موفقیت رقابت را در بازارهای جهانی پایه ریزی کرده است. تحول عمیقی که سیستم تجارت

^۱ Trade Liberalization

^۲ Sustained Growth

بین‌المللی جدید در حال ایجاد آن است از زوایا و دیدگاه‌های مختلفی قابل بررسی است که یکی از مهمترین این ابعاد حقوق رقابت^۳ می باشد.

حقوق رقابت^۴ در بر گیرنده یک سری اقدام های ایجابی و سلبی است. به این معنا که کشورها برای دستیابی به بازار آزاد مبتنی بر رقابت ابتدا باید اقداماتی نظیر تشویق به استفاده از تکنولوژی پیشرفته، نوآوری و ایجاد فرصت‌های شغلی را صورت دهند و سپس باید از وقوع اقدامات مضر مانند ایجاد انحصار ممانعت کنند. در واقع بهترین روش برای از بین بردن موانع خصوصی در دسترسی به بازار، اجرا و بکار بردن قوانین رقابت داخلی و در کنار آن تدوین معاهدات و قراردادهای بین‌المللی یکسان برای بازارهای بین‌المللی است.^۵

همواره نمی توان انتظار داشت که تعامل آزاد در تجارت، تخصیص بهینه منابع را بدنبال داشته باشد. یکی از مهمترین نارسایی های بازار این است که قادر نیست از تثبیت رفتارهای ضد رقابتی فعالان عرصه اقتصاد آزاد جلوگیری کند. رفتارهای ضد رقابتی ممکن است به تمرکز بیش از حد ثروت اقتصادی در شرکت‌های اندکی منجر شود که تأثیرات زیانباری بر رفاه کل جامعه به همراه خواهد داشت. از آنجا که وجود رقابت

^۳ Competition Law

^۴ علاوه بر عنوان حقوق رقابت عناوین دیگری نیز برای این رشته جدید بکار می رود که از آن جمله می توان به حقوق ضد رقابت منصفانه (Against Unfair Competition Law) حقوق ضد انحصار (Antimonopoly Act) حقوق ضد تراست (Antitrust Law) اشاره نمود.

^۵ در این نوشتار هر کجا از کلمه قوانین رقابت داخلی (Competition Laws) استفاده شده اشاره دارد به مجموعه ای از قوانین داخلی که با رویه های ضد رقابتی در چهار بخش سرو کار دارد: ۱- محدودیتهای افقی ۲- محدودیتهای عمودی ۳- سوء استفاده از یک موقعیت غالب یا همانطور که در قوانین انتی تراست ایالات متحده آورده شده انحصارگری قانونی ۴- ادغامها

فرض تعیین کننده ای در بازار است، در صورتی که از بین برود، منجر به نارسایی بازار می شود و بنابراین به یک سری اقدامات خارج از نظام بازار نیاز است تا مانع از بین بردن رقابت گردد.

اینجاست که ضرورت کنترل و نظارت بر رقابت بسیار محسوس و حیاتی است. بدیهی است چنین کنترلی باید توسط قانون صورت گیرد. بنابراین هدف و غایت حقوق رقابت تجاری عبارت از این است که قدرت تجاری بالقوه یا موجود واحدهای بازرگانی را در جهت منافع و مصالح عمومی کنترل نماید که این مهم را با حفظ اقتصاد رقابتی به وسیله ممنوع نمودن اقدامات انحصارگرایانه شرکتها یا تحریم ادغام واحدهای تجاری که موجب تمرکز نامطلوب قدرت بازار در دست چندین شرکتهایی می گردد، صورت می دهد.

به عبارت دیگر حقوق رقابت و مقررات مربوط به آن به این منظور وضع و تصویب می گردند که:

- رقابت را در بازار به عنوان یک جریان محافظت نمایند.

- از آندسته روشهای بازاری که موجب ظلم و استثمار می گردند ممانعت نمایند.

- از یک محیط سالم جهت رفتارهای رقابتی بین رقبا حمایت و حفاظت نمایند.

در زمینه یکسان سازی قوانین بین‌المللی موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت^۶ و جانشینش، سازمان تجارت جهانی^۷ تلاشهایی نموده اند.

سازمان تجارت جهانی مهمترین سازمان بین‌المللی فعال در ارتباط با قواعد و مقررات تجارت خارجی کشورهای مختلف می باشد. سازمان تجارت جهانی در سال ۱۹۹۵، به موجب توافقنامه ای که در جلسات پایانی مذاکرات گات (توافقنامه کلی درخصوص تعرفه ها و تجارت) در دور اروگوئه در سال ۱۹۹۴ در مراکش امضا شد تأسیس گردید. گات با وضع اصول اساسی نظیر عدم تبعیض و رفتار دول کامله الوداد به عنوان مبانی نظم تجارت بین الملل در صدد آراستازی تجارت جهانی بوده است. تعهداتی که این سازمان به کشورهای متعاقد تحمیل می کند عبارتند از: اعمال مطلوبترین رفتار با دول متعاقد (شرط دول کامله الوداد)، رعایت حداکثر سطح تعرفه هایی که در جدول اعطای امتیازات مقرر شده است، محدود نمودن یا در بعضی موارد خودداری از استفاده از برخی معیارهای غیر تعرفه ای منحرف کننده تجارت، استفاده از آیین خاص برای حل اختلاف و وضع مقررات و قوانین تجاری صریح و شفاف و انتشار آنها، بطوریکه قابل دسترس، بدون ابهام و قابل فهم برای همه باشد.

هدف غایی گات و توافقنامه موسس WTO، همانگونه که در مقدمه هر دو سند آمده است، بطور کلی بهبود و توسعه و رفاه زندگی مردم کشورهای مختلف بوده است.

^۶General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)

^۷World Trade Organization (WTO)

از زمان خاتمه مذاکرات اروگوئه تا کنون به طور خاص سه زمینه مشکل ساز به عنوان موضوع مذاکرات آینده سیاست بازرگانی پدیدار گشته است: تجارت و محیط زیست، استانداردهای اجتماعی و قواعد بین‌المللی رقابت. مسأله وفق دادن منطقه گرایی^۸ با نظام تجارت چند جانبه نیز راه حلی را می طلبد.

تقاضا برای تکامل بیشتر در نظم تجارت بین‌المللی و بسط آن به نظم رقابت بین‌المللی مبتنی بر این نظر است که پس از رفع موانع تجارت در سر مرزها، محدودیتها و موانع تجارت داخلی معنی و اهمیت بیشتری می یابد. این محدودیتها و تحریفات از یک طرف شامل رویه های محدود کننده کسب و کار (کارتلها و توافقهایی سوء استفاده گرایانه و غیره) و از طرف دیگر شامل تحریفات رقابتی است که به وسیله یارانه های دولتی ایجاد می شود. در مقررات جاری گات هم اکنون رویگردهایی به سمت قواعد بین‌المللی رقابت وجود دارد: ماده ۱ (رفتار بر اساس اصل دول کامله الوداد)؛ ماده ۳ (رفتار ملی)؛ ماده ۶ (عوارض ضد دامپینگ و جبرانی)؛ ماده ۱۰ (انتشار و اجرای مقررات تجاری)؛ ماده ۱۱ (محدودیتهای واردات)؛ ماده ۱۶ (یارانه ها)؛ ماده ۱۷ (بنگاههای تجارت دولتی)؛ ماده ۲۳ (حل اختلاف ها).

با وجود این، گات و WTO قادر نبوده اند و هنوز هم قادر به مبارزه طلبی مستقیم با اقدامات خصوصی محدود کننده رقابت نمی باشند. تنها اجرای ضد اقدامها توسط

^۸ Regionalism

شرکای تجاری مبتلا به اقدامات محدود کننده - تحت شرایطی خاص - مورد تحریم است. بنا براین ایجاد قواعد چند جانبه ای که به خود تخلفات از رقابت در سطح بین‌المللی بپردازد بسیار ضروری است.

منافع بالقوه ناشی از اقتصاد مبتنی بر بازار آزاد، زمانی تحقق می‌یابد که از عملکردهای ضد رقابتی یا محدود کننده فعالان تجاری جلوگیری شود، که این خود در سایه وضع قوانینی در جهت حمایت از رقابت و گسترش آن میسر می‌شود. حقوق رقابت نوعی قوانین حقوقی است که در راستای حداکثر ساختن منافع و ممانعت از رویه‌های ضد رقابتی در اقتصاد تدوین می‌شود. رقابت در بازار بین‌المللی و داخلی منجر به افزایش قدرت انتخاب، کاهش قیمت، نوآوری، افزایش کارایی و به تبع آن رشد و توسعه اقتصادی می‌شود. محدودیتهای افقی و عمودی بازار، سوءاستفاده از موقعیت برتر و ادغام‌ها، انواع اقدامات تجاری ضد رقابتی هستند.

چارچوب و عناصر اصلی قانون رقابت ملی باید به گونه‌ای تنظیم شود که با موافقتنامه چند جانبه رقابت WTO سازگار باشد و سطح توسعه اقتصادی کشور را لحاظ نماید.

بدین منظور، در فصل‌های آتی ابتدا در توصیف کلی حقوق رقابت در بخش اول مفاهیم و اهداف حقوق رقابت و سابقه موضوع رقابت در حقوق تجارت بین‌الملل و سازمان تجارت جهانی مطرح شده، هم‌چنین موضوعات اصلی مورد بحث در گروه کاری WTO خواهیم پرداخت. در بخش دوم، موضوعات حقوق رقابت در تجارت بین‌الملل و شیوه

های تجاری ضد رقابتی مطرح در سازمان تجارت جهانی توضیح داده خواهد شد. با توجه به ضرورت بررسی و تحقیق در این بخش در نظام حقوقی کشورمان و تدوین قوانین و مقررات حمایت کننده از رقابت در آستانه پیوستن به سازمان تجارت جهانی، در پایان اختصاراً سابقه قوانین رقابت در ایران و موضوع حقوق رقابت با بررسی لایحه تسهیل رقابت و ضد انحصار آورده شده است. سرانجام بخش پایانی به جمع بندی و ارائه پیشنهاد اختصاص داده شده است.